

## Конституционное и муниципальное право

УДК 342.9

### ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ТА ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

**Аліна ЛЕВЧЕНКО,**

аспірантка кафедри конституційного та кримінального права  
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

#### АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена вивченню гарантій забезпечення права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану в Україні. Досліджено сутність, ознаки та види таких гарантій. Проаналізовано законодавство та наукові думки з досліджуваної теми, на підставі чого автором визначено гарантії забезпечення конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану. У статті висвітлено проблемні аспекти в забезпеченні досліджуваного права в Україні. Автором запропоновано можливі шляхи розв'язання зазначених проблем.

**Ключові слова:** гарантії, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, надзвичайний стан, забезпечення.

### GUARANTEES OF ENSURING THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO THE SECRET OF CORRESPONDENCE, TELEPHONE CONVERSATIONS, TELEGRAPH AND OTHER CORRESPONDENCE

**Alina LEVCHENKO,**

Postgraduate Student at the Department of Constitutional and Criminal Law  
Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman

#### SUMMARY

The article is devoted to the study of guarantees of ensuring the right to secrecy of correspondence, telephone conversations, telegraph and other correspondence in a state of emergency in Ukraine. The essence, signs and types of such guarantees are investigated. The legislation and scientific opinions on the researched topic are analyzed, on the basis of which the author determines the guarantees of ensuring the constitutional right to secrecy of correspondence, telephone conversations, telegraph and other correspondence in a state of emergency. The article highlighted the problematic aspects in ensuring the studied law in Ukraine. The author suggested possible ways to solve these problems.

**Key words:** guarantees, right to secrecy of correspondence, telephone conversations, telegraph and other correspondence, State of Emergency, ensuring.

### GARANȚII DE ASIGURARE A DREPTULUI CONSTITUȚIONAL LA SECRETUL CORESPONDENȚEI, CONVORBIRILOR TELEFONICE, TELEGRAF ȘI ALTE CORESPONDENȚE ÎN STARE DE URGENȚĂ ÎN UCRAINA: PROBLEME ȘI SOLUȚII

#### REZUMAT

Articolul este dedicat studiului garanțiilor dreptului la secretul corespondenței, convorbirilor telefonice, telegraf și alte corespondențe în stare de urgență în Ucraina. Se cercetează esența, semnele și tipurile de astfel de garanții. Se analizează legislația și opiniile științifice pe tema cercetată, în baza cărora autorul determină garanțiile asigurării dreptului constituțional la secretul corespondenței, convorbirilor telefonice, telegraf și alte corespondențe în stare de urgență. Articolul evidențiază aspectele problematice în asigurarea studiului dreptului în Ucraina. Autorul sugerează posibile modalități de rezolvare a acestor probleme.

**Cuvinte cheie:** garanții, dreptul la secretul corespondenței, convorbiri telefonice, telegraf și alte corespondențe, stare de urgență, securitate.

**Постановка проблеми.** У чинній Конституції України розділ «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» вміщено другим після загальноюридичних констант, що підкреслює значущість положень цього розділу. Справді, це можна вважати одним із свідчень виняткового значення гарантування прав і свобод людини і громадянина, яке надано в державі, яка декларує себе демократичною, соціальною і правовою, в якій визнається і діє принцип верховенства права.

Водночас у всіх випадках конституційного регулювання забезпечення, дотримання і реалізації прав і свобод людини і громадянина важлива роль належить гарантіям [1, с. 93]. Бо як би широко не були задекларовані права людини, вони не становлять реальної цінності без гарантій їхньої реалізації. Гарантії ж прав, у свою чергу, реальні лише тоді, коли ефективно працює механізм їх реалізації [2, с. 73].

Існує думка, що гарантії прав і свобод людини і громадянина, зокрема й у сфері особистого і сімейного життя, залежать від конституційно-правового ладу в державі та досягнутого рівня верховенства права та конституціоналізму [3, с. 166]. Відомо, що в конституціях держав із тоталітарним режимом було проголошено широкі права та свободи. Але вони були лише задекларовані, скористатися ж ними на практиці було неможливо. Тому лише реальне забезпечення прав і свобод людини і громадянина є однією з найголовніших ознак демократичної правової держави [4, с. 183]. Це ж стосується і гарантій забезпечення конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану.

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності вдосконалення механізмів реалізації гарантій конституційного регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного стану, зокрема й права особи на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, що обов'язково має відобразитися на посиленні конституційно-правового статусу людини і громадянина. Проте для такого вдосконалення необхідно насамперед охарактеризувати такі гарантії, а для цього необхідно з'ясувати їхню суть, ознаки, види, проаналізувати їх законодавче закріплення.

Аналізу різних аспектів дотримання, захисту й обмеження права людини на таємницю кореспонденції приділено значну увагу в науковій літературі, зокрема в дослідженнях В. Маляренка, І. Петрухіна, О. Бандурки, В. Тертишника, Л. Воєводиної. Важливими є також дослідження науковців із пи-

тань обмеження права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (М. Шумило, Ю. Грошевого, А. Бурилова, М. Погорецького, Є. Захарова, К. Попова). Чимало вчених присвятили свої наукові доробки питанням визначення та порядку запровадження надзвичайного стану й обмеження прав і свобод людини в умовах його запровадження. Серед них Л. Демидова, С. Кузніченко, С. Магда, Ю. Фігель, О. Ларин. Проте більшість цих праць торкаються саме специфіки надзвичайного стану як особливого правового режиму та загальної характеристики обмежень, які стосуються прав і свобод людини. Тоді як в науковій літературі не надто повно висвітлено доцільність існування всіх передбачених законодавством про надзвичайний стан обмежень прав і свобод людини [5, с. 74]. Водночас можна відзначити відсутність наукових праць, які б висвітлювали особливості обмеження окремих прав і свобод людини та гарантій їх забезпечення в умовах надзвичайного стану, зокрема конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Тому очевидно, що натеper рівень дослідження питання гарантій забезпечення права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану неможливо вважати належним. Тому через специфічність це питання потребує подальших досліджень [6, с. 190].

**Метою статті** є вивчення сутності, ознак і видів гарантій забезпечення конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану, аналіз їх законодавчого закріплення з метою вдосконалення механізмів їх реалізації.

**Виклад основного матеріалу.** Варто відзначити, що в науковій юридичній літературі існують різні погляди щодо поняття та змісту юридичної категорії «гарантії прав і свобод людини». Так, В. Погорілко та В. Федоренко під гарантіями конституційних прав і свобод людини розуміють систему умов і засобів та юридичних механізмів забезпечення належної реалізації визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини [7, с. 235–236]. П. Рабінович та М. Хавронюк визначають гарантії реалізації прав і свобод людини як встановлені державою з наданням їм формальної обов'язковості принципи та норми, які забезпечують здійснення зазначених прав і свобод шляхом належної регламентації порядку їх здійснення, а також їх охорони й захисту [8, с. 249–253]. Під гарантіями прав і свобод людини і громадя-

нина, зокрема національними (внутрішньодержавними), О. Скакун розуміє систему загальних і юридичних засобів та інститутів, що створюють умови, необхідні й достатні для їх (прав і свобод) реалізації, охорони й надійного захисту. Такі гарантії науковець поділяє на загальні та юридичні, останні з яких за формою закріплення ділять на конституційні (загальні), галузеві (адміністративно-правові, цивільно-правові, кримінально-правові) та інші закони й підзаконні нормативно-правові акти [9, с. 77–78]. А. Колодій і А. Олійник характеризують гарантії реалізації прав і свобод людини і громадянина як систему умов і засобів, які в сукупності забезпечують здійснення конституційних прав і свобод людини і громадянина [10, с. 261].

Безумовно, правову природу гарантій прав людини і громадянина неможливо пізнати без визначення ознак цих гарантій, які є специфічними рисами, за допомогою яких можна відокремити гарантії від інших інститутів правового статусу особи, оскільки вони охоплюють найсуттєвіші властивості цього поняття [11, с. 223].

На думку І. Магновського, головними характеристиками гарантій прав і свобод людини і громадянина є передусім матеріальний зміст, тобто те, у чому гарантії прав і свобод у загальному вигляді знаходять своє виявлення в реальному повсякденному житті, а також функціональне призначення, тобто ті завдання, які стоять перед цими гарантіями у правовому суспільстві. Учений вважає, що гарантіям притаманна низка таких ознак: нормативність, доцільність, формальна визначеність, системність, фундаментальність, безперервність, значущість, забезпеченість державою, універсальність, пріоритетність, індивідуальність дії та представлення їх як утілення справедливості [12, с. 9].

Для більш змістовного розуміння сутності поняття гарантій забезпечення прав громадян Ю. Гаруст визначає такі ознаки:

1) державна природа гарантій, яка означає, що гарантії створюються державою на виконання її обов'язків перед суспільством загалом та кожною особою окремо. Дійсно, держава виступає головним суб'єктом забезпечення суспільного добробуту, рівень і стан якого прямим чином залежать від кола, якості й ефективності діючих в державі гарантій. Окрім того, виконання цих гарантій підтримується і забезпечується силою державного впливу аж до примусу;

2) основні гарантії так чи інакше відображаються на рівні відповідних нормативно-правових актів. Так, формальна визначеність гарантій у текстах законів і підзаконних нормативно-правових актів наділяє ці гарантії такими властивостями, як

загальність, загальнообов'язковість та законодавча захищеність;

3) універсальний та безперервний характер гарантій, який передбачає відсутність обмежень у часі та території, а також у колі осіб, яким вони адресовані;

4) відображення за допомогою гарантій стану та рівня розвитку основних сфер суспільного життя, оскільки аналіз кола діючих в державі гарантій дозволяє скласти уявлення про пріоритети державної політики, про політичну, економічну і соціальну атмосферу у країні, є показником рівня розвиненості національної системи права;

5) реальний та доцільний характер гарантій. Розуміється, що гарантії – це не «порожній звук», не просте декларування, а умови та чинники, що існують в об'єктивній дійсності та роблять процес утілення в життя громадянами своїх прав і свобод зрозумілим, вільним, безперешкодним і безпечним. Доцільність вимагає встановлення гарантій таким чином, щоб вони максимально відповідали рівню державного розвитку та нагальним потребам суспільства, тобто встановлювали баланс між суспільними запитами та державними можливостями щодо їх реального задоволення;

6) складність системи гарантій забезпечення прав і свобод людини і громадянина, яка має свою внутрішню структуру, елементи якої перебувають у нерозривному зв'язку та постійній взаємодії [13, с. 78–79].

Загалом усі конституційно-правові гарантії прав і свобод людини прийнято поділяти на дві основні групи – нормативно-правові гарантії та організаційно-правові гарантії. Нормативно-правові гарантії розглядають як сукупність правових норм, за допомогою яких забезпечується реалізація, порядок охорони і захисту прав і свобод людини і громадянина. До них належать гарантії, закріплені в Конституції України та в інших нормативно-правових актах, зокрема й у міжнародно-правових. За своїм характером нормативно-правові гарантії є правовими нормами. Водночас до організаційно-правових гарантій належать діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, політичних партій та громадських організацій, засобів масової інформації, міжнародних правозахисних організацій та їхня діяльність у сфері правотворчості та правозастосування, яка спрямована на створення сприятливих умов для реального користування правами і свободами [4, с. 188–189].

Вельми цікавою є класифікація правових гарантій прав і свобод людини в дисертаційному дослідженні Л. Ємчук «Конституційно-правове

регулювання особистого та сімейного життя людини і громадянина». Так, під гарантіями прав у сфері особистого і сімейного життя людини і громадянина автор розуміє сукупність юридичних засобів, матеріальних та процесуальних, за допомогою яких досягається втілення найбільш повного змісту й обсягу цих прав у суспільну практику. Такі гарантії Л. Ємчук поділяє на нормативні, які розділяє на матеріальні і процесуальні, правореалізаційні та правозастосовні.

Зазначається, що нормативні гарантії становлять норми Конституції, а також норми конституційного та галузевого законодавства, які закріплюють права у сфері особистого і сімейного життя людини і громадянина, порядок їх здійснення, обмеження і захисту від свавільного втручання з боку держави й інших суб'єктів права.

Правореалізаційними гарантіями автор називає сукупність юридичних засобів, за допомогою яких особа може самостійно забезпечити втілення змісту й обсягу своїх прав у сфері особистого і сімейного життя, зокрема і шляхом оскарження дій органів державної влади і місцевого самоврядування, щодо втручання в ці права або щодо невиконання ними своїх позитивних обов'язків із забезпечення цих прав.

Нарешті, до правозастосовних гарантій Л. Ємчук відносить діяльність органів державної влади й місцевого самоврядування, у процесі якої відбувається захист порушених прав у сфері особистого і сімейного життя людини і громадянина або вдається запобігти їх порушенню [3, с. 167–168].

З огляду на те, що норми українського та міжнародного законодавства, а також практика Європейського суду з прав людини розглядають конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в контексті права на приватне (особисте) і сімейне життя, логічно, що гарантії прав у сфері особистого і сімейного життя людини, визначені в дисертації Л. Ємчук, будуть виступати гарантіями забезпечення і конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

А отже, нормативні гарантії забезпечення права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції представлені нормами Конституції України, зокрема ст. 31, а також нормами конституційного і галузевого законодавства, серед яких, зокрема, варто виділити ст. 306 Цивільного кодексу України, ст. ст. 14 та 261–264 Кримінального процесуального кодексу України, ст. 9 Закону України «Про телекомунікації» та ст. 6 Закону України «Про поштовий зв'язок». До того

ж нормативними гарантіями забезпечення досліджуваного права можуть виступати і норми міжнародного законодавства – ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Водночас, як зазначалось раніше, нормативні гарантії прийнято розділяти на матеріальні і процесуальні. Процесуальні гарантії забезпечення права на таємницю кореспонденції мають місце під час розгляду справ у судах за умов виникнення для особи загрози позбавлення цього права або його суттєвого обмеження. Варто зауважити, що процесуальні гарантії забезпечення права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції будуть аналогічними до процесуальних гарантій інших прав і свобод людини і громадянина. До таких гарантій варто віднести право кожної особи на справедливий та відкритий розгляд її справи протягом розумного строку незалежним і неупередженим судом у разі порушення її права на таємницю кореспонденції; можливість скористатися правовою допомогою, необхідною для забезпечення ефективного доступу до правосуддя та відновлення в результаті порушеного права.

Матеріальні гарантії забезпечення права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції передбачають компенсацію завданої шкоди й інших збитків у разі порушення цього права. Ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не обов'язково вимагає грошової компенсації для потерпілого, якщо існують інші механізми відшкодування збитків [14 с. 32]. Окрім того, Європейський суд з прав людини застерігає, що законодавство, яке передбачає застосування державами технологій для масового стеження за комунікаціями, має містити необхідні гарантії від зловживання стосовно ухвалення рішення і самого проведення заходів стеження за комунікаціями, а також будь-які потенційні можливості відшкодування [14, с. 100].

Правореалізаційні гарантії забезпечення права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції надають особі можливість за допомогою сукупності юридичних засобів самостійно забезпечити втілення змісту й обсягу досліджуваного права, наприклад шляхом оскарження дій правоохоронних органів щодо незаконного або надмірного втручання в таємницю її кореспонденції.

До правозастосовних гарантій забезпечення права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції відно-

сять діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, у процесі якої відбувається захист порушених прав або вдається запобігти їх порушенню. Такими гарантіями передусім є визнання неконституційними актів, які безпідставно обмежують конституційне право на таємницю кореспонденції. Конституційним Судом України (далі – КСУ) неодноразово розглядалися справи щодо конституційності норм, які стосуються права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Так, у рішенні у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положень ч. 3 ст. 62 Конституції України від 20 жовтня 2011 р. № 12-рп/2011 Суд зазначив, що порядок збирання доказів, передбачений національним правом, має відповідати основним правам, визаним Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, серед яких право на таємницю кореспонденції. Даючи офіційне тлумачення ч. 3 ст. 62 Основного Закону України, КСУ виходить із того, що обвинувачення особи у вчиненні злочину не може ґрунтуватись на доказах, одержаних у результаті порушення або обмеження її конституційних прав і свобод [15].

Варто відзначити, що важливу роль у забезпеченні права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану відіграють організаційно-правові гарантії діяльності Президента України та Верховної Ради України, оскільки саме ці суб'єкти ухвалюють рішення про введення на всій території України чи в окремих її місцевостях надзвичайного стану.

Так, на Верховну Раду України покладається завдання нормативного закріплення всієї сукупності прав і свобод та визначення системи захисту цих прав. Верховна Рада України наділена повноваженнями стосовно нормативного врегулювання діяльності державних органів, формування органів судової влади та прокуратури. Отже, від того, наскільки правильно, чітко, законно й оперативно український парламент здійснює свої функції, залежить належний рівень гарантування прав і свобод людини. До того ж великого значення в гарантуванні прав і свобод людини і громадянина Верховною Радою України набуває її функція парламентського контролю за додержанням прав людини [10, с. 262–264].

Ст. 12 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» регулюється діяльність Верховної Ради України в умовах надзвичайного стану, у разі запровадження на території України або її частині режиму надзвичайного стану, пов'язано-

го з обмеженням конституційних прав громадян. Зокрема, Верховна Рада України може затвердити Указ Президента України про запровадження режиму надзвичайного стану й передбачені ним заходи повністю, частково, відхилити його або надати Президенту України пропозиції щодо доопрацювання Указу з його попередніми затвердженнями. У разі схвалення Верховною Радою України Указу Президента України про затвердження режиму воєнного чи надзвичайного стану та передбачених ним заходів набирають чинності лише положення, схвалені Верховною Радою України. Про ухвалення рішення Верховна Рада України негайно (протягом трьох годин) повідомляє Президента України й робить повідомлення через засоби масової інформації [16, с. 65].

Гарантом додержання прав і свобод людини і громадянина відповідно до ст. 102 Конституції України визнається Президент України. Зміст наведеного конституційного припису реалізується через здійснення конкретних повноважень Президента України, визначених Конституцією України. Поєднання функцій Президента України щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина зі сферою виконавчої влади забезпечується існуванням такого органу, як Рада національної безпеки і оборони України, і головуванням глави держави в цьому органі. Конституційний статус цієї Ради і головування в ній Президента України значно зміцнює статус самого глави держави у процесі забезпечення прав і свобод людини і громадянина [10, с. 264–265].

Зрештою, Президент України здійснює загальне керівництво діяльністю державних органів щодо забезпечення надзвичайного стану. До основних завдань очолюваної главою держави Ради національної безпеки і оборони України в умовах режиму надзвичайного стану належать:

- координація та контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони в умовах надзвичайного стану та в разі виникнення ситуацій, що загрожують національній безпеці України;

- координація і контроль діяльності органів місцевого самоврядування в межах наданих повноважень під час введення надзвичайного стану;

- координація і контроль діяльності органів виконавчої влади щодо організації захисту населення та забезпечення його життєдіяльності, охорони життя, здоров'я, конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, підтримання громадського порядку в умовах надзвичайного стану та в разі виникнення ситуацій, що загрожують національній безпеці України [16, с. 70–71].

**Висновки.** Варто зазначити, що ст. 22 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» закріплено, що передбачені цим Законом обмеження конституційних прав і свобод громадян, які можуть бути застосовані за умов надзвичайного стану, є вичерпними і розширеному тлумаченню не підлягають. В умовах надзвичайного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, зазначені в ч. 2 ст. 64 Конституції України. Зважаючи на відсутність у цьому переліку конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, варто зробити висновок про можливість обмеження такого права в умовах надзвичайного стану та відсутність чітких, конкретних гарантій його забезпечення саме в умовах надзвичайного стану.

Натепер наявні факти, які засвідчують, що органи державної влади, діяльність яких має бути спрямована на забезпечення й утвердження прав і свобод людини, не завжди зацікавлені в такому утвердженні та забезпеченні [17, с. 52]. Деякою мірою це зумовлено відсутністю належного закріплення на законодавчому рівні юридичної відповідальності держави в особі її державних органів перед людиною за порушення або неправомірне чи надмірне обмеження її прав і свобод.

Уважається, що інститут відповідальності держави перед особою є однією з основних гарантій прав і свобод людини, що закріплені в чинному законодавстві. А однією із причин безвідповідальності держави виступає відсутність ефективних механізмів реалізації відповідальності держави перед особою [18, с. 63]. Тому одним із напрямів удосконалення інституту гарантій забезпечення права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану є створення і законодавче закріплення ефективних механізмів реалізації юридичної відповідальності держави перед людиною за порушення її прав і свобод. Для усунення такої законодавчої прогалини варто внести відповідні зміни до Основного закону України й ухвалити спеціальний закон, у якому передбачити процедури і механізми реалізації юридичної відповідальності держави перед людиною.

Важливим напрямом удосконалення й посилення гарантій конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану є доповнення й узгодження з міжнародно-правовими стандартами положень ст. 64 Основного закону України, якою передбачено обмеження окремих прав і свобод в умовах надзвичайного стану.

Так, видається доречним трансформувати українську модель регулювання обмежень прав і свобод людини в умовах надзвичайного стану, за якої Конституція встановлюватиме перелік тих прав, які можна обмежити. Зокрема, рекомендується внести зміни до ст. 64 Основного закону України таким чином, щоб замість переліку статей Конституції, які гарантують права, які не можуть бути обмежені, зазначити чіткий перелік прав і свобод людини, які можуть бути обмежені в умовах надзвичайного стану. Це дозволить ефективно забезпечувати і захищати ці права, зокрема і право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

До того ж зазначену статтю варто доповнити положеннями, які б враховували усталені положення Європейського суду з прав людини та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Україною в 1997 р., викласти ч. 3 статті в такій редакції: «Обмеження прав і свобод під час воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватись виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі обмежувальні заходи не будуть завдавати шкоди сутності й призначенню цих прав і свобод та суперечити іншим зобов'язанням держави згідно з міжнародним правом».

Окрім того, цю ж статтю необхідно доповнити положеннями, у яких зазначити підстави для обмеження прав і свобод людини відповідно до міжнародно-правових стандартів. Зокрема, ч. 4 ст. 64 можна сформулювати так: «Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, які можуть бути встановлені в умовах воєнного чи надзвичайного стану, повинні бути передбачені законом, бути необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб, бути пропорційним такій меті».

### Список використаної літератури:

1. Олійник А. Юридичні гарантії реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 93–96. URL: [http://lsej.org.ua/2\\_2020/25.pdf](http://lsej.org.ua/2_2020/25.pdf) (дата звернення: 16.10.2021).
2. Ткачук Л. Правозахисні гарантії прав людини в Україні: теоретико-правова характеристика. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 73–77.
3. Ємчук Л. Конституційно-правове регулювання особистого та сімейного життя людини і громадянина : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2015. 225 с.

4. Молдован В., Чулінда Л. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина : навчальний посібник. Київ, 2012. 206 с.
5. Славко А. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 41 (2). С. 74–78.
6. Левченко А. Забезпечення права на таємницю кореспонденції в умовах надзвичайного стану: закордонний досвід для України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 4 (32). С. 189–194.
7. Погорілко В., Федоренко В. Конституційне право України : навчальний посібник. Київ : КНТ ; Ліра-К, 2011. 532 с.
8. Рабінович П., Хавронюк М. Права людини і громадянина : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2004. 464 с.
9. Скакун О. Теорія держави і права : підручник. 4-те вид., доп. і перероб. Київ : Правова єдність ; Алєрта, 2014. 524 с.
10. Колодій А., Олійник А. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні : підручник. Київ : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 350 с.
11. Мацькевич М. Поняття гарантій конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Форум права*. 2014. № 3. С. 219–227. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP\\_index.htm\\_2014\\_3\\_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_3_37) (дата звернення: 16.10.2021).
12. Магновський І. Гарантії прав і свобод людини і громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2003. 19 с.
13. Гаруст Ю.В. Поняття та ознаки гарантій забезпечення прав громадян у податковій сфері. *Форум права*. 2014. № 2. С. 76–80. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP\\_index](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index) (дата звернення: 16.10.2021).
14. Довідник із застосування ст. 8 Європейської конвенції з прав людини. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції. Європейський суд з прав людини. Переклад з доповненнями адвокатів, кандидатів юридичних наук О. Дроздова та О. Дроздової. 2018. 118 с.
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення ч. 3 ст. 62 Конституції України від 20 жовтня 2011 р. № 12-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#Text> (дата звернення: 16.10.2021).
16. Кузнiченко С. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану». Науково-практичний коментар. Харків : Право, 2015. 164 с.
17. Лазарева М. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 51–53. URL: [http://sej.org.ua/1\\_2020/13.pdf](http://sej.org.ua/1_2020/13.pdf) (дата звернення: 16.10.2021).
18. Комарницький Д. Удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою як дієва гарантія забезпечення прав і свобод людини. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 60–64.

## ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

ЛЕВЧЕНКО Аліна Валеріївна – аспірантка кафедри конституційного та кримінального права ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

## INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LEVCHENKO Alina Valeriivna – Postgraduate Student at the Department of Constitutional and Criminal Law of Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman;  
 AVLevchenko@i.ua